Дороті Паркер

Солдати Республіки

Того недільного вечора ми сиділи за столиком у великій кав'ярні у Валенції. З нами була молоденька дівчина-шведка. Ми пили вермут З грубих келихів. В кожному келиху плавав сірий шматочок дірчастого льоду, і офіціант дуже пишався, що подав вермут з льодом і ніяк не міг зважитись поставити келихи на столик і розлучитись з тим льодом назавжди. Але по всіх кутках залу відвідувачі плескали в долоні й свистіли, щоб привернути його увагу, і він зрештою повернувся до своїх обов'язків, проте весь час поглядав через плече на наш столик.

За вікнами була ніч. Вона впала раптово, не було вечірніх сутінків, а ліхтарі на вулицях не горіли, і через це здавалося, що вже давно за північ і дітям час бути в ліжку. Вони сиділи урочисто, статечно і з поблажливою цікавістю позирали навколо.

За сусіднім столиком я помітила зовсім ще крихітне маля — місяців шести, не більше. Батько дитини — невисокий хлопчина у завеликій солдатській формі, що звисала йому з плечей, дбайливо тримав її на колінах. Маля сиділо спокійно, але батько й мати дитини — молоденька худорлява жіночка, у якої під дешевою бавовняною сукнею вже знову випинався великий живіт, — втупили палкі, зачудовані очі у своє малятко, а кава холола в чашках на столику перед ними. Маля було по-святковому в усьому білому. Платтячко у нього було так старанно залатане й заштопане, що його можна було б прийняти за нове, якби білі латки не були ледь-ледь біліші за саме плаття. Голову дитини прикрашав блакитний бант із зовсім нової стрічки, зав'язаний так дбайливо, що всі кінці мали абсолютно однакову довжину. Бант, власне, був зовсім не потрібний, бо волоссячко в маляти було куценьке і не лізло йому в очі. Бант правив за прикрасу, та й годі,— це було свідомо обдумане маленьке кокетування.

"Ой, заради бога, припини! — сказала я сама собі.— Ну, гаразд, у цієї дитини на голові пов'язано блакитний бант. Ну, гаразд, її мати не їла днів зо два, щоб причепурити дитину, коли батько приїде додому у відпустку. Але ж це її особиста справа і зовсім тебе не стосується. То чого ж ти така зворушена?" У великому, тьмяно освітленому залі було людно й гамірно.

Вранці на місто був наліт. Завжди якось страшніше, коли це відбувається серед білого дня. Проте зараз в кав'ярні я не помітила жодного наляканого напруженого обличчя, ніхто не примушував себе веселитися. Всі спокійно пили каву чи лимонад, втішаючись заслуженим недільним відпочинком, і жваво балакали про якісь повсякденні справи. Говорили всі гуртом і все-таки чули одне одного й відповідали кільком співрозмовникам зразу.

В залі було багато солдат, і спершу мені здалося, що в них різна форма, наче вони — з різних армій. Але, придивившись уважніше, я зрозуміла, що просто в одних форма злиняла й витерлася більше, а в "інших — менше. Поранених було небагато. Зрідка можна було побачити солдата, що йшов, обережно спираючись на милицю або на костури, та вигляд кожен з них мав не такий уже виснажений — певне, справа йшла на одужання.

Немало чоловіків було в цивільному — солдати, які приїхали додому у відпустку, державні службовці і звичайні відвідувачі кав'ярні, їхні дружини — статечні, добродушні на вигляд жінки, енергійно обмахувались паперовими віялами. Старенькі бабусі сиділи так само поважно, як і їхні онуки. Я помітила кількох гарненьких дівчат і двох-трьох справжніх красунь. Про таких ніколи не скажеш: "Оце справжній тип чарівної іспанки", а про сто: "Яка красуня". Сукні на жінках були ношені і з такої дешевої тканини, з якої не шиють у дорогих кравчинь.

— Смішно,— сказала я шведці.— Коли навколо нема нікого, хто був би елегантно убраний, не помічаєш, що всі вдягнуті дуже скромно.

— Пробачте, як ви сказали? — спитала шведка.

Всі, крім двох-трьох солдат, були без головних уборів. Коли ми приїхали до Валенсії, я деякий час ходила вкрай спантеличена, засмучена, бо не могла втямити, чому на вулиці всі кепкують з мене. Адже не тому, що "Вест-Енд авеню" так чітко написано на моєму обличчі, наче рука митного чиновника вивела на ньому того написа крейдою. У Валенсії люблять американців, тут мали справу з кращими з нас — лікарями, які залишили хорошу практику і приїхали сюди, щоб запропонувати свою допомогу, з молодими вмілими санітарками, з бійцями Інтернаціональної бригади. Але, коли я виходила на вулицю, чоловіки і жінки чемно прикривали рота рукою, щоб приховати посмішку, а дітлахи, які не навчились ще прикидатися, аж за животи бралися від реготу, показуючи на мене пальцем:

Ole.

Я не зразу дізналась про причину цих веселощів. І коли я нарешті здогадалась залишити капелюха вдома, ніхто вже з мене не сміявся. І не подумайте, що це був якийсь особливий, екстравагантний капелюх. Капелюх як капелюх.

Кав'ярня була переповнена, а відвідувачі прибували й прибували. Побачивши знайоме обличчя, я залишила свій столик і попрямувала в другий кінець зали. Коли я повернулась до нашого столика, за ним уже сиділо шестеро солдат. Вони сиділи, тісно зсунувши стільці, і я ледве пробралася до свого місця. Обличчя солдат були стомлені, запорошені, і самі вони здавались такими маленькими, хирлявими, що нагадували мерців. Мені чомусь перш за все впали в око їхні тонкі жилаві шиї, і я раптом відчула себе тлустою, як премійована свиня.

Всі солдати розмовляли зі шведкою. Вона вміла говорити іспанською, французькою, німецькою, італійською, англійською і всіма скандінавськими мовами. І весь час зітхала — якщо у неї .вистачало на

це часу,— що забула голландську і вже не може розмовляти цією мовою, а тільки читати. Так само, проте, як і румунською.

Солдати кажуть, розповідала вона нам, що вже друга доба, як вони з окопів, і їхня відпустка кінчається. Збираючись у відпустку, вони скинулися; щоб купити сигарет, та сталась якась затримка, і вони так і не встигли отримати своїх сигарет, В мене була при собі пачка американських сигарет, які в Іспанії були на вагу золота, і допомагаючи собі мімікою, посмішками й жестикуляцією, я постаралася —пояснити цим —шістьом чоловікам, змученим без тютюну, що прошу їх взяти у мене сигарети. Зрозумівши нарешті, чого я від них добиваюсь, вони встали і всі по черзі потисли мені руку. Ох, яка я добра — поділилася своїми сигаретами з солдатами, які повертаються в окопи. Вразлива, чуйна натура. Премійована свиня.

Всі солдати запалили сигарети від жовтого джута, який, тліючи, досить сильно смердів і вживався, як пояснила нам шведка, для запалювання гранат. Нарешті кожен солдат отримав те, що замовляв — склянку кави, і кожен пробурмотів щось схвальне на адресу поданого разом з кавою мікроскопічного паперового кульочка, що нагадував формою ріг достатку — в ньому було кілька грудочок цукру. Потім солдати розговорились.

Вони говорили з нами через перекладачку, але робили при цьому те ж саме, що роблять всі, коли розмовляють своєю рідною мовою з тими, хто їх не розуміє. Вони пильно дивилися нам в обличчя і говорили дуже повільно, старанно вимовляючи слова і якось особливо старанно ворушачи губами. Проте потроху вони запалювалися щодалі більше й більше і скоро вже стали розповідати свої історії з таким запалом, що було ясно — на їхню думку, ми не могли їх не розуміти. Вони були такі переконані в цьому, що ми зовсім зніяковіли, бо не зрозуміли ні слова.

Але шведка нам усе розтлумачила. Солдати були з селян і всі — з найзлиденнішого краю, такого злиденного, що страшно й подумати. І всі вони з одного села. А в сусідньому селі сталося от що: всі жінки й діти і

навіть всі старі та каліки подалися на бій биків. Налетіли літаки і скинули бомби прямо на арену. Там було понад двісті старих, калік, і жінок, і дітей.

Всі шестеро солдат, які сиділи з нами за столиком, воювали вже більше року і майже весь час були в окопах. Четверо з них були одружені. У одного була одна дитина, у двох — по троє дітей, а ще у одного — п'ятеро. З того дня, як вони пішли на фронт, жоден з них не мав вістей від своїх близьких. Зв'язок було перервано. Двох навчили грамоті товариші по бліндажу але вони не наважувались писати додому. Всі вони були членами профспілки, а якщо член профспілки потрапляв у полон, його вбивали.

Село, де залишилися їхні родини, було захоплене заколотниками, і хто міг знати, як поведуться вони з жінкою, котра отримає листа від чоловіка, члена профспілки, який б'ється в рядах республіканської армії. Хто може ручитися, що вони не розстріляють її за це?

Солдати говорили, що вони вже більше року не мають звістки від своїх близьких. Вони говорили про це без трагізму, але й без удаваної байдужості і без бравади. Вони говорили про це так, неначебто... Ну, словом, уявіть собі, що ви вже рік як в окопах, воюєте... Вже рік, як ви не маєте звістки ні про жінку, ні про дітей. А ваша жінка і діти теж нічого не знають про вас — чи живі ви, чи, може, вбиті, чи покалічені. І ви не знаєте, де ваші близькі і хто з них ще живий. І вам хочеться поділитися з кимось, поговорити. Отак .вони й ділилися з нами.

Один з них півроку тому мав звістку про свою жінку й дітей.

— Якби ви тільки знали, які гарні у них очі! — промовив він зненацька. Звістка прийшла із Франції від його родича. Тоді ще вони всі були живі, сказав він, і їм видавали по чашці бобів на день. Його дружина не скаржиться на голод, писали йому.

Одна біда — в неї нема ниток, щоб полагодити одежу, і дітлахи ходять, як старці. Тепер це мучило його.

— В неї нема ниток — от біда,— весь час товк він нам.— У моєї жінки нема ниток, щоб полагодити дітворі одежу. Нема ниток.

Ми сиділи і слухали, а дівчина-шведка перекладала нам їхні слова. Раптом один солдат глянув на годинника, і вони всі заспішили. Вони посхоплювалися, гукнули офіціанта і стали щось квапливо пояснювати йому. А тоді по черзі потисли кожному з нас руку. Ми знову вдалися до жестів і постаралися пояснити їм, що просимо взяти у нас сигарети, які ще залишилися — всього чотирнадцять сигарет на шістьох солдат, які йдуть на фронт,— і тоді вони знову потисли нам руки. Після цього ми всі сказали:

"Салют!" Спочатку вони всі шестеро — нам, а потім ми троє — їм, а потім вони один за одним вийшли з кав'ярні — шестеро солдат з втомленими, запорошеними обличчями, і кожний з них окремо здавався маленьким і слабосильним, та разом вони були солдатами могутньої армії.

Вони пішли, і всі примовкли, тільки шведка щось іще говорила. Вона була в Іспанії з самого початку війни. Вона перев'язувала поранених і тягала носилки до окопів, а з окопів — до госпіталю — з нелегким вантажем. Занадто багато пройшло у неї перед очима, і її не так легко було приголомшити.

Час було йти, і шведка двічі плеснула в долоні, щоб покликати офіціанта. Він підійшов до нашого столика і заперечливо похитав головою.

Солдати вже заплатили за наш вермут.